

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№10

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025

oktyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari
08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic Resource Index
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 733 sahifa.
2025-yil, 29-oktyabr,

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afrovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Muhammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellashtirish
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

JAHON MOLIYA TIZIMIDA “YASHIL” MOLIYALASHTIRISHNI RIVOJLANISHINING MUAMMOLARI VA SHARTLARI	12
Quliyev Begimqul Melikovich	
EKOLOGIK MIGRANTSIYANI MINTAQAVIY MIQYOSDA MUVOFIQLASHTIRISHNING ASOSIY YO‘NALISHLARI	18
Bahtiyor Ismoilov Ulug‘bek o‘g‘li, Kadirova Zulayxo Abduxalimovna	
O‘ZBEKISTONDA BANK XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISH HOLATI	25
Davletova Nilufar Tulanovna	
EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHDA MINTAQANI IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA‘SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	30
Qodirov Farrux Ergash o‘g‘li	
SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING XORIJ TAJRIBASI	37
Kadirxodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
MAHALLIY XOMASHYO BAZASIDAN FOYDALANISH ORQALI ISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARINI KAMAYTIRISH YO‘LLARI	46
Sultanov Dilshod Normamatovich	
IQTISODIYOTI RIVOJLANGAN DAVLATLARDA INSON KAPITALIGA INVESTITSİYALARNI JALB QILISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	50
Akhmadaliyeva Nikholakhon	
O‘QITUVCHILAR VA TALABALAR UCHUN INNOVATSION TA‘LIM DASTURLARINI ISHLAB CHIQUISHDA XALQARO STANDARTLARGA MOSLASHUV MEXANIZMLARI	62
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
YER QA‘RIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQLARNING ILMIY-TADQIQOTLAR SHARHI	68
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o‘g‘li	
RESPUBLIKA IQTISODIY TARAQQIYOTIDA OLIY TA‘LIMNI MODERNIZATSIYA QILISH VA INVESTITSIYA JOZIBADORLIGINING O‘RNI	74
Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich	
DAVLAT IQTISODIY XAVFSIZLIGINI MUSTAHKAMLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI	80
O. Nurmuradov	
ICHKI AUDIT SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA BUXGALTERIYA MA‘LUMOTLARINING ICHKI AUDIT JARAYONIDA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHNING AHAMIYATI	85
Xamidov Javoxir Shavkat o‘g‘li, Muxitdinov Shoxijaxon Xudoyor o‘g‘li	
XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	90
Xuramov Zafar Rajabaliyevich	
KORPORATIV TUZILMALARDA INVESTITSION JOZIBADORLIKNI TA‘MINLASHNING AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISHDAGI ROLI	95
Qurbonov Javlonbek Jurabekovich, Raxmatov Faxriddin Xasanovich	
GLOBAL RIVOJLANISH JARAYONIDA SUG‘URTA XIZMATLARINI ISLOH QILISH MASALALARI	99
Xushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o‘g‘li	

DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING TASHKILY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	103
Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li	
BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA ERISHISHDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINING AHAMIYATI	109
Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich	
НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТНОГО ПРЕИМУЩЕСТВА НА РЫНКЕ ТРУДА.....	115
Ягудин Дмитрий Рустамович	
RESURSLARNI SOLIQQA TORTISHGA OID TADQIQOTLARNING NAZARIY TAHLILI.....	123
Nasimdjanoov Yunusjon Zoxidovich	
SOLIQ TO'LOVCHILAR FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISH: XULQ-ATVOR IQTISODIYOTI VA PROGRESSIV TARIFLARNI LOYIHALASH	129
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	
DAVLAT RAQAMLI LOYIHALARI: UZINFOCOMNING TA'LIM TIZIMI VA IQTISODIY SAMARADORLIKKA QO'SHGAN HISSASI	134
Raxmatxo'jayev Axrorxo'ja Akmal o'g'li	
РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ПАСПОРТОВ В ПРОМЫШЛЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ.....	140
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
BANK XIZMATLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	148
Xolikova Oydin Olimjonovna	
PNEVMOMEXANIK YIGIRISH TEXNOLOGIYASI XUSUSIYATLARI	153
Jumaniyazov Kadam, Salimov Shuhrat Halimovich, Nazarov Ramazon Anvarovich	
GREEN INDUSTRY AND THE ECONOMY OF ENVIRONMENTALLY FRIENDLY CONSTRUCTION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UZBEKISTAN'S OPPORTUNITIES.....	158
Mansurova Sayyora Bakhtiyor kizi	
TELEKOMMUNIKATSIYA SOHASINI RIVOJLANTIRISH TAHLILI	166
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA LOGISTIKA XIZMATLARINING MIKRO VA MAKRO TUZILMALARI, ULARNING FUNKSIONAL METADOLOGIK TAMOYILLARI.....	171
Z.Teshayev	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT ULUSHI MAVJUD KORXONALARNI BOSHQARISHDA XORIJIY TAJRIBADAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	176
Ismailov Allayor Rashidovich	
MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHDA ISHLAB CHIQRISH XARJATLARINI OG'ISHISHLARI VA ULARNI TAQSIMLASH	183
Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li	
ПОВЫШЕНИЕ СТОИМОСТИ СПОРТИВНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ И ОБЪЕКТОВ НА ОСНОВЕ АУТСОРСИНГА	186
Исмагулова Гульмира Нуралиевна	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY KONSEPSIYASI.....	193
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING INSTITUTSIONAL VA TASHKILYIY MEXANIZMLARI.....	198
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
TIJORAT BANKLARIDA UZOQ MUDDATLI RESURSLARNI JALB QILISHDA XALQARO TAJRIBA.....	203
Abduraxmonov Akmal Nurmatamat o'g'li	

MEHNATGA LAYOQATLI TRANSPORT SOHASIDAGI AHOLINI ISH O'RINLARI BILAN TA'MINLANGANLIK HOLATINI TAHLILI	207
Abdullayeva Nigora Shamsiddinovna	
TO'QIMACHILIK SOHASINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MODELI	212
Mdraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI DIVERSIFIKATSIYASI VA GAROV TA'MINOTI SIFATINING BANK BARQARORLIGIGA TA'SIRI	220
Xolbozorov Husniddin Norbek o'g'li	
O'ZBEKISTON - 2030 STRATEGIYASI DOIRASIDA TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISH: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	226
Norova Nozima Nabiyevna	
UY-JOY KOMMUNAL XIZMATLARNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING KLASTERLI MEXANIZMI TAHLILI	232
Odamboyev Oybek Ravshanbek o'g'li	
KORPORATIV BOSHQARUV TUZILMALARIDA MOLIYAVIY MUNOSABATLARNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	236
Qurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich	
XALQARO SAVDONING RIVOJLANISHI VA ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	242
Jalolov Bekzod Sherzod o'g'li	
TA'LIM TIZIMINI MOLIYALASHTIRISHNING YANGI TIZIMINI JORIY ETISHGA QARATILGAN NAZARIY JIHATLAR	247
Dusanov Salim Mamarasulovich	
O'ZBEKISTONDA BUDJET TUSHUMLARINI OSHIRISHDA BOJXONA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	254
Aktamov Akbarjon Aslan o'g'li	
DAVLAT TA'LIM TASHKILOTLARIDA QURILISH XARAJATLARI HISOBINI YURITISH	262
Ostonokulov Azamat Abdugarimovich	
РАЗРАБОТКА ОРГАНИЗАЦИОННЫХ МОДЕЛЕЙ ИНТЕГРАЦИИ КРЕАТИВНЫХ ИНДУСТРИЙ В ТУРИСТИЧЕСКУЮ ИНФРАСТРУКТУРУ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН	273
Хошимова Камилла Навфал қизи	
A NEW STAGE IN THE APPLICATION OF MARKET MECHANISMS TO ENTREPRENEURIAL ACTIVITY	285
Ibrayim Maxkamov	
RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI SOG'LIQNI SAQLASH XIZMATLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI	291
Eshbekova Xayriniso Baxtiyorovna	
QASHQADARYO VILOYATI IQTISODIYOTIDA DXSH ASOSIDA INVESTITSIYA MUHITINING SHAKLLANISHI	297
Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA MIJOZLAR EHTIYOJLARINI O'RGANISH VA TAHLIL QILISH	301
Shaymanov To'liqin Mahmayusupovich	
ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ЦИФРОВЫХ ПОДХОДОВ В НАЛОГОВОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ	306
Элбаева Мукаддас Рашидовна	
СИНТЕЗ НЕЧЕТКОЙ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ТЕПЛОЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ОБЪЕКТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ	311
Бахриева Хуршида Аскарходжаевна, Сафаров Шохрух Шарофович, Бахрамов Муҳаммадали Ералиевичасистент	
ШАНХАЙСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА КАК КАТАЛИЗАТОР ДОСТИЖЕНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ЦЕЛЕЙ РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	319
Базарова Гулнора Гуламовна	

O'ZBEKISTON KORXONALARINING TASHQI IQTISODIY FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHDA BANK KREDITLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	323
Pulatova Moxira Baxtiyorovna	
QUESTIONS ABOUT THE STUDY OF PERFORMANCE AND EFFICIENCY OF APPLICATION OF LOADING AND EXTRACTING EQUIPMENT	327
Azamat Umirzokov	
MATOLARNING HAVO O'TKAZUVCHANLIGI KORRELATSION TAHLILI.....	334
Ismailov Nurulla Tuychibayevich	
O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGI RISKLARINI SUG'URTALASHNING AFZALLIKLARI	339
Mamadjanov Shuxrat Jalolidinovich	
IKKI QATLAMLI ARALASH TOLA TARKIBLI TRIKOTAJ TO'QIMASINI OLIISH USULI	343
Usnatdinova Elmira Faxratdinovna, Mirusmanov Baxtiyor, Abdurahimova Fazilat Abdullayevna	
MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARIDA ENG ILG'OR TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA QAROR QABUL QILISH JARAYONLARINING OPTIMALLASHTIRISH YO'LLARI.....	347
Axmedov Farxod Raxmonjonovich	
IMPACT OF FOREIGN INVESTMENTS ON THE ECONOMY OF UZBEKISTAN: CROSS-SECTORAL ANALYSIS.....	354
Jumayeva Kamola Azimjonovna, Khasanova Iroda Azizbek kizi	
KORXONA INVESTITSION FAOLLIGINI TA'MINLASHNING NAZARIY-USLUBIY MASALALARI XUSUSIDA	362
Ilyasova Barno Axmadovna	
MILLIY IQTISODIYOTGA XORIJIY INVESTITSIYALARNI O'ZLASHTIRISHNING AMALDAGI HOLATI TAHLILI	371
G'afurov Sherzod Abduvaxob o'g'li	
EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH ASOSIDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	378
Raximov Eshmurod Normuradovich	
O'ZBEKISTONDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASHDA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	385
Berdivaliyeva Madina Komiljon qizi	
SANOAT KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY KONSEPTUAL MEXANIZMLARI.....	392
Jalolov Abbasxon Ravshanxon o'g'li	
TEPKI UZELI KONSTRUKTIV XOSSALARI TAHLILI	398
Bozorova Farida Maxmudjonovna	
НЕОБХОДИМОСТЬ ОБЪЕДИНЕНИЯ АКЦИЗНОГО НАЛОГА НА НЕФТЕПРОДУКТЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	405
Пулатов Дилшод Хақбердиевич, Маматкулов Салимжон Рахмонкулович, Хужамурадов Аброрбек Рўзимурат ўғли, Воронин Сергей Александрович, Абдиев Мансур Мусурмонович	
OLIY TA'LIMGA INVESTITSIYA SIYOSATI: IQTISODIY TAHLIL VA ISTIQBOLLAR	410
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE SERVICE NETWORK.....	416
Bahriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
YANGI O'ZBEKISTON INVESTITSION MUHIT VA UNGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	421
Tirkashev Farruxjon Xolyigitovich	
МНОГОМЕРНАЯ БЕДНОСТЬ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ: ОЦЕНКА ЧЕРЕЗ РАМКУ МРІ	426
Мамаризоев Жахонгир Исохонович	
ОЦЕНКА И ОПТИМИЗАЦИЯ ВЛИЯНИЯ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ СТАБИЛЬНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОГО ОБМЕННОГО КУРСА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	430
Норбаева Мухлиса Акрам кизи	

RAQAMLI TO'LOVLAR ASOSLARI VA XAVFSIZLIGI	440
<i>Yaqubov Azizbek G'anibekovich</i>	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA LOGISTIKA XIZMATLARINI BOSHQARISHNING INNOVATSION USULLARI	444
<i>Xomidov Xojjakbar Adxamovich</i>	
SOLIQ SIYOSATI ORQALI INKLYUZIV IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH MEXANIZMLARI.....	449
<i>Saydakbarova Madinaxon Anisbekovna</i>	
O'ZBEKISTONDA STARTAP EKOTIZIMINING SHAKLLANISHI VA BARQAROR RIVOJLANISHI YO'LLARI.....	454
<i>Suleymanova Shoira Alavxanovna</i>	
MILLIY IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNING O'RNI	459
<i>Alimova Dilfuzaxon Rustam qizi</i>	
MEHNAT BOZORINI OPTIMALLASHTIRISHNING MAKROIQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	464
<i>Botirova Sarvinoz Bobir qizi</i>	
QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA KORPORATIV BOSHQARUVNI TASHKIY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI.....	469
<i>Qurboniyazov Shaxzodbek Karimovich</i>	
INVESTITSIYA FAOLIYATINI MUQOBIL MOLIYALASHTIRISH USULLARINING MANBALARINI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI	474
<i>Boboqulov Akmal Muborakbekovich</i>	
RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINING MOHIYATI VA TURLARI.....	482
<i>Zufarov Akmal Gulamiddinovich</i>	
FISKAL BOSHQARUV SAMARADORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQQA TORTISHNING TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	491
<i>Sulaymonov Farrux Shuxratovich</i>	
ИНДЕКС ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ МОНИТОРИНГА УРОВНЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ.....	496
<i>Хазраткулова Лола Нармуминовна</i>	
BANK MAJBURIYATLARI VA AKTIVLARINING VAQTINCHALIK NOMUTANOSIBLIK LARI RISKINI KAMAYTIRISH	502
<i>Ibrohimov D.M.</i>	
O'ZBEKISTON RAQAMLI PLATFORMALARI FAOLIYATIDA RAQOBAT SIYOSATINING ZAMONAVIY MUAMMOLARI VA YECHIMLARI.....	507
<i>Saparov Islom O'Imasovich</i>	
RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA MARKETING YONDASHUVLARINING QISHLOQ XO'JALIGIGA TATBIQI.....	514
<i>Abdikarimova Zilola Baxramovna</i>	
TIJORAT BANKLARI KAPITALI TARKIBIDA DAROMAD MANBALARINING ULUSHI VA KAPITALLASHUV JARAYONIDAGI O'RNI	520
<i>Tursunov Mustafo Mirzayevich</i>	
AHOLINI IJTIMOY HIMOYA QILISH TIZIMIDA INSTITUSIONAL HAMKORLIKNING O'ZIGA XOS JIHATLARI TAHLILI	524
<i>Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna</i>	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING IQTISODIY SAMARADORLIGI	528
<i>Bobojonova Sevara Baxrombek qizi</i>	
MINTAQA SANOATI RAQAMLI XIZMATLAR BOZORIDA TIJORATLASHTIRISHNI "SMART" MODEL I	533
<i>Norov Murodjon Maxmudovich</i>	

TOMORQADAN SAMARALI FOYDALANISH- KAMBAG'ALLIK MUAMMOSINI YUMSHATISHNING MUHIM OMILI	539
Xamidjon Shaxobov	
SUG'URTA KORXONALARIDA REZERVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	544
Najimova Nigora	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHDA XITOY BOZORINING O'RNINI	549
Mardanov Aziz Yusupovich	
THE IMPORTANCE OF GREEN ENERGY IN THE ECONOMY OF FERGANA REGION: CURRENT TRENDS AND PROBLEMS	555
Khayrullaev Zoidjon	
TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNING UNDIRILISHI BO'YICHA XORIJ TAJRIBASI	559
Mitillayev Ibrohimjon Tursunpulatovich	
RAQAMLI MOLIYAVIY XIZMATLAR SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI.....	563
Muyassarzoda Fayziyeva	
MOLIYAVIY MEXANIZM SIFATIDA SUG'URTA TASHKILOTLARI TO'LOVGA LAYOQATLILIGINI BELGILASHNING O'ZIGA XOS HUSUSIYATLARI	570
Abdullayev Erkinjon A'zamovich	
MAMLAKAT YAIM QO'SHILGAN QIYMAT HAJMINI STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLIL USULLARI ASOSIDA PROGNOZLASH	578
Jalolov Ilhomjon Isomiddinovich	
XALQARO TURIZM XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	585
Eshtaev Alisher Abdug'aniyevich, Ivatov Irisbeg	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDIT TIZIMLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING METODOLOGIK ASOSLARI	590
To'laganov Ziyovuddin Kamolitdin o'g'li	
JAHON SEMENT SANOATIDAGI TENDENSIYALAR VA O'ZBEKISTONNING BARQAROR RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	595
Abdujabbarov Abdulaziz Abdurashid o'g'li	
РОЛЬ ФИНАНСОВОГО АНАЛИЗА В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	600
Бекбаева Феруза Бахтиеровна	
BARQAROR MOLIYAVIY RENTABELLIK BANKLARNING DAROMADLILIGINI TA'MINLASH OMILI SIFATIDA.....	606
Umarov Davron Shavkatovich	
REKLAMA XIZMATLARI BOZORIDA RAQOBATBARDOSHLIKKA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR.....	612
Xamrakulov Azamat Baxritdinovich	
ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ОБУЧЕНИЕМ (LMS) В ОНЛАЙН ОБРАЗОВАНИИ И ЕЕ РОЛЬ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: АНАЛИЗ И СРАВНЕНИЕ	618
Атабоева Шахризода Равшановна, Бекчанов Бекчан Юлдашевич	
ЦИФРОВИЗАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА: ПЕРСПЕКТИВЫ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ	623
Киличева Ф.Б.	
DAVLAT TIBBIYOT MUASSASALARIDA DEBITORLAR VA KREDITORLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	628
Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna	
NARX BELGILASH-IQTISODIY MANFAATDORLIKNING ASOSIY OMILI VA NARXNI SHAKLLANTIRISH TAMOIYILLARI	635
Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich	

SUTNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDAGI ISHLAB CHIQRISH JARAYONLARINI TAHLIL QILISH.....	639
Normuradov Nurbek Sunatilloevich	
O'ZBEKISTONDA BUDJET TUSHUMLARINI OSHIRISHDA TARIF STAVKALARINI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI FISKAL BARQARORLIKNI KUCHAYTIRISH (OZIQ-OVQAT IMPORTI MISOLIDA).....	644
Rizayev Mirmahmud Xotamjanovich	
IPOTEKA KREDITLASH JARAYONINING XORIJ TAJRIBASI.....	652
Akrom Mardiyev	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGI TAHLILI	659
Ulashbayev Shohruh Abdivaxobovich	
CHARACTERISTICS OF APPLYING NEW HETEROCOMPOSITE POLYMER MATERIALS IN ENGINEERING ACTIVITIES	665
Umida Ziyamukhamedova, Mirjalol Abdulakimov	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ «МАХАЛЛАБАЙ»: ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ И ТЕОРИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ.....	672
Қосимжонов Нозимжон Қозимжон ўғли	
EKOLOGIK AUDITNI TASHKIL ETISHDA RISKLARNI JORIY ETISH TARTIBI	676
Abdullayev Xurshidjon Nazrullo o'g'li	
CORPORATE CULTURE AND ITS ROLE IN TALENT MANAGEMENT	683
Shoyunusova Arofat, Sanjar Mirzaliev	
SIRDARYO VILOYATI SHAROITIDA BIOMASSA ASOSIDA OZUQA ISHLAB CHIQRISH IMKONIYATLARI.....	687
Xazratkulov Niyoz Namazbayevich	
ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ХОЗЯЙСТВЕННОГО МЕХАНИЗМА В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ	692
Воронин Сергей Александрович, Азимова Феруза Маликовна	
ENERGETIKA LOYIHALARINI RAQAMLASHTIRISHDA TO'SIQLAR VA IMKONIYATLAR	700
Tilakov Ismoiljon Usmonovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINI RAQAMLASHTIRISHNING AHAMIYATI	706
O'roqov Firdavs Ortiqniyoz o'g'li	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI BOZORLARNI MONOPOLIYAGA QARSHI TARTIBGA SOLISH MEKANIZMLARI VA TAKOMLLASHTIRISH TAKLIFLARI.....	710
Mingboev Asqar Qandaharovich	
JAHON SEMENT SANOATIDAGI TENDENSIYALAR VA O'ZBEKISTONNING BARQAROR RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	717
Abdujabbarov Alisher Abdullayevich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	722
Mufitillayeva Safiya Qodir qizi	
KORXONALAR FAOLIYATINI BAHOLASHDA STATISTIK AXBOROT TIZIMINING O'RNINI	728
Musurmonova Mahbuba Omonovna	

KORXONALAR FAOLIYATINI BAHOLASHDA STATISTIK AXBOROT TIZIMINING O'RNINI

Musurmonova Mahbuba Omonovna

Qarshi davlat universiteti tayanch doktoranti

E-mail: musurmonovamahbuba07@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada korxonalar faoliyatini baholashda statistik axborot tizimining ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda ishlab chiqarish hajmi, investitsiyalar va kadrlar salohiyatining korxonalar iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri statistik usullar yordamida tahlil qilingan. Natijalar asosida korxonalar faoliyatini samarali boshqarish va iqtisodiy ko'rsatkichlarni yaxshilash bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: statistika, korxonalar faoliyati, iqtisodiy tahlil, axborot tizimi, investitsiya, samaradorlik, iqtisodiy o'sish.

Abstract. The article highlights the importance of the statistical information system in assessing the performance of enterprises. The study analyzes the impact of production volume, investments, and human resources potential on the economic development of the enterprise using statistical methods. Based on the results, practical recommendations for improving enterprise management efficiency and economic indicators have been developed.

Keywords: statistics, enterprise performance, economic analysis, information system, investment, efficiency.

Аннотация. В статье раскрыта роль статистической информационной системы в оценке деятельности предприятий. С использованием статистических методов проанализировано влияние объема производства, инвестиций и кадрового потенциала на экономическое развитие предприятия. На основе полученных результатов разработаны практические рекомендации по повышению эффективности управления и улучшению экономических показателей предприятий.

Ключевые слова: статистика, деятельность предприятия, экономический анализ, информационная система, инвестиции, эффективность.

KIRISH

Mamlakat iqtisodiyotining barqaror va samarali rivojlanishini ta'minlashda xo'jalik yurituvchi subyektlar — korxonalar faoliyatini to'g'ri va kompleks baholash muhim ahamiyat kasb etadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyati ko'p qirrali va murakkab jarayon bo'lib, uni to'liq hamda ishonchli baholash uchun tizimli yondashuv va aniqligi ta'minlangan statistik axborot zarur hisoblanadi. Ayniqsa, iqtisodiy va ijtimoiy islohotlarni samarali amalga oshirish, hududiy hamda tarmoqlar kesimida strategik qarorlar qabul qilish jarayonida statistik axborotning aniqligi, to'liqligi va yangiligi hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'ladi.

Statistik axborot tizimi — bu iqtisodiy subyektlarning faoliyatini muntazam ravishda kuzatish, o'rganish, baholash va tahlil qilish imkonini beruvchi vositalar majmuasidir. Mazkur tizim iqtisodiy resurslardan oqilona foydalanish, ishlab chiqarish salohiyatini aniqlash, raqobatbardoshlikni oshirish, soliqqa tortish bazasini kengaytirish va byudjet daromadlarini ko'paytirish kabi masalalarning yechimida muhim o'rin tutadi. Aynan shu tizim orqali yig'ilgan ishonchli ma'lumotlar asosida davlat boshqaruvi organlari, tadbirkorlar va investorlar tomonidan puxta asoslangan iqtisodiy qarorlar qabul qilinadi¹.

Bugungi raqamli transformatsiya sharoitida statistik axborot tizimi yanada takomillashib, avtomatlashtirilgan texnologiyalar asosida faoliyat yuritmoqda. Axborot texnologiyalari, sun'iy intellekt va ma'lumotlarni qayta ishlash algoritmlarining joriy etilishi natijasida ma'lumotlarni tezkor yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish imkoniyatlari kengaymoqda. Shu bilan birga, statistik ma'lumotlarning sifati, to'liqligi va real holatni aks ettirish darajasini yanada oshirish zarurati saqlanib qolmoqda. Ayrim hollarda statistik ma'lumotlarning kechiktirilgan holda taqdim etilishi yoki ularning to'liq bo'lmasligi iqtisodiy tahlil jarayonlarining aniqligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois, statistik axborot tizimini raqamli texnologiyalar asosida takomillashtirish va real vaqt rejimida monitoringni yo'lga qo'yish iqtisodiy boshqaruv samaradorligini yanada oshiradi.

1 Abdurahmonov Q.X. Statistika: Darslik. - Toshkent: Iqtisodiyot, 2019. - 420 b

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Korxonalar faoliyatini baholashda statistik axborot tizimining o'рни va ahamiyati ko'plab mahalliy hamda xorijiy tadqiqotchilar tomonidan chuqur o'rganilgan bo'lib, ushbu yo'nalishdagi ilmiy adabiyotlarda tizimning nazariy asoslari, strukturasi, funksional imkoniyatlari hamda amaliy qo'llanilishiga oid muhim jihatlar yoritib berilgan².

Xorijiy adabiyotlarda, xususan, Paul A. Samuelson va William D. Nordhaus³ tomonidan ishlab chiqilgan iqtisodiy nazariyalarda statistik ma'lumotlarning iqtisodiy qarorlar qabul qilishdagi o'рни chuqur tahlil qilingan. Olimlarning fikricha, statistik axborot iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi va samaradorlikni oshiruvchi "iqtisodiy signal" sifatida faoliyat yuritadi. Shu bilan birga, OECD (Economic Outlook, Statistical Sources and Methods) nashrlarida ham statistik tizimlar orqali iqtisodiy ko'rsatkichlarni monitoring qilish, ularni tahlil etish va prognozlash usullari batafsil yoritilgan.

Yevropa Ittifoqi hamda BMT statistik bo'limlari tomonidan ishlab chiqilgan Milliy hisob-kitoblar tizimi (System of National Accounts) va Yevropa statistika tizimi (European Statistical System) konsepsiyalari statistik axborotni tizimlashtirish, standartlashtirish va xalqaro darajada taqqoslash imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuvlar, ayniqsa, korxonalar darajasidagi mikroiqtisodiy ma'lumotlarni makroiqtisodiy tahlillar bilan integratsiyalash muammosini hal etishda muhim o'rin tutadi.

O'zbekistonlik olimlardan Q. Qarshiyev⁴, N. Axmedov, Sh. Teshaboyev⁵ va boshqa tadqiqotchilar o'z ilmiy ishlarida statistik axborot tizimining milliy iqtisodiy rivojlanishdagi o'rnini, korxonalar faoliyatini baholashdagi statistik indikatorlar hamda ularning tahliliy imkoniyatlarini atroflicha o'rganganlar. Jumladan, Q. Qarshiyev o'z tadqiqotlarida statistik axborotlarning aniqligi, tezkorligi va ishonchligi iqtisodiy qarorlarni qabul qilishda hal qiluvchi omil ekanini ta'kidlaydi.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi tomonidan e'lon qilinadigan yillik statistik to'plamlar hamda ochiq ma'lumotlar portali — <https://stat.uz> — milliy statistik axborot bazasining asosiy manbalaridan biri hisoblanadi. Ushbu ma'lumotlar orqali korxonalar va tashkilotlarning moliyaviy-iqtisodiy holatini tahlil qilish, ularning rivojlanish dinamikasini solishtirish va samaradorlik ko'rsatkichlarini aniqlash imkoniyati yaratiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda korxonalar faoliyatini baholashda statistik axborot tizimining o'rnini aniqlash maqsadida iqtisodiy-statistik tahlil usullaridan keng foydalanildi. Asosiy ma'lumot manbalari sifatida rasmiy statistika hisobotlari, korxonalar faoliyati bo'yicha yillik natijalar hamda O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining ochiq ma'lumotlar bazalari tanlab olindi.

Tahlil jarayonida taqqoslash, guruhlash, regressiya va korrelyatsion tahlil usullari qo'llanilib, ishlab chiqarish hajmiga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillar — investitsiya hajmi, xodimlar soni hamda kadrlar salohiyati — o'rganildi. Shuningdek, vaqt qatorlari tahlili yordamida korxonaning iqtisodiy rivojlanish tendensiyalari aniqlanib, olingan natijalar asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, statistik axborot tizimini takomillashtirish borasida ilmiy adabiyotlarda turli konseptual yondashuvlar mavjud bo'lib, ularning umumiy xulosasi shundan iboratki, zamonaviy iqtisodiyotni samarali boshqarish uchun axborotning tezkorligi, ishonchligi va ochiqligi ta'minlanishi zarur. Shu nuqtai nazardan, korxonalar faoliyatini baholashda statistik axborot tizimi eng muhim tahliliy vosita sifatida xizmat qiladi.

Statistik axborot tizimi — bu turli manbalardan olingan ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash, tahlil qilish va foydalanuvchilarga yetkazishdan iborat kompleks jarayon bo'lib, u iqtisodiy tahlil va boshqaruv qarorlarini asoslashda muhim ahamiyat kasb etadi. Korxonalar faoliyati esa ishlab chiqarish, moliyaviy, investitsion va marketing yo'nalishlarini o'z ichiga olgan murakkab tizim bo'lib, uni to'liq baholash uchun ishonchli statistik ma'lumotlar zarurdir.

Statistik axborotlar yordamida quyidagi asosiy yo'nalishlarda baholash amalga oshiriladi:

- Moliyaviy ko'rsatkichlar (daromad, foyda, aktivlar, passivlar, rentabellik, likvidlik va boshqalar);
- Ishlab chiqarish hajmi va resurslardan foydalanish samaradorligi;

2 Jo'rayev O. Korxonalar moliyaviy ko'rsatkichlarini iqtisodiy modellashtirishda statistik usullar. Iqtisodiyot va statistika jurnali. – N4. – 45-52 b.

3 Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus. Economics. 19th edition. – McGraw-Hill, 2010. – 800 p.

4 Qarshiyev Q., Hojiev A., Ahmedov N. Iqtisodiy tahlil: nazariy asoslari va amaliy yo'nalishlari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. – 312 b.

5 Teshaboyev Sh.A. Korxonalar iqtisodiy faoliyatini baholashda statistik metodlar. – Toshkent: Innovatsiya nashriyoti, 2022. – 198 b.

- Mehnat resurslari: bandlik darajasi, ish haqi fondi, mehnat unumdorligi;
- Soliq tushumlari va byudjetga to'lovlar;
- Investitsiyalar hajmi, ularning tarkibi va natijalari;
- Tashqi iqtisodiy faoliyat: eksport-import ko'rsatkichlari.

Mazkur ko'rsatkichlar korxonalar faoliyatining holatini har tomonlama baholash imkonini beradi. Davlat statistika tizimi bu ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilishda asosiy institut sifatida faoliyat yuritadi. Statistik kuzatuvlar, so'rovnoma hamda yillik hisobotlar bu jarayonning asosiy ma'lumot manbalari hisoblanadi.

Amaliyotda statistik axborot tizimi yordamida korxonaning har bir faoliyat yo'nalishi bo'yicha tahliliy hisobotlar shakllantiriladi. Masalan, O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi tomonidan e'lon qilinadigan "Yalpi ichki mahsulot", "Korxonalar va tashkilotlar soni", "Sanoat mahsuloti hajmi", "Tashqi savdo aylanmasi" kabi statistik ko'rsatkichlar orqali mamlakatdagi korxonalarining iqtisodiy salohiyati baholanadi.

Hududiy darajada, masalan, Qashqadaryo viloyatidagi sanoat korxonalarining faoliyati tahlil qilinar ekan, ularning soni, ishlab chiqarish hajmi, ishchi kuchi salohiyati, foyda va zarar ko'rsatkichlari bo'yicha iqtisodiy dinamikasi o'rganiladi. Ushbu tahlillar asosida mahalliy hokimliklar va iqtisodiy siyosat yurituvchi organlar tomonidan rivojlanish strategiyalari ishlab chiqiladi.

Biroq, amaldagi statistik tizimda ayrim kamchiliklar ham kuzatiladi. Xususan:

- ma'lumotlarning kechiktirilgan holda taqdim etilishi;
- statistik axborotning ayrim hollarda noaniq yoki subyektiv bo'lishi;
- raqamli texnologiyalar yetarlicha integratsiyalashmaganligi;
- korxonalar tomonidan hisobotlarning to'liq taqdim etilmasligi.

Mazkur kamchiliklarni bartaraf etish uchun quyidagi takliflar dolzarb hisoblanadi:

- axborot texnologiyalarini chuqurroq integratsiyalash va real vaqt rejimida ma'lumot almashinuvini yo'lga qo'yish;
- korxonalarda elektron hisobot tizimini keng joriy etish orqali byurokratik jarayonlarni qisqartirish;
- davlat statistika organlari va korxonalar o'rtasida axborot almashinuvini soddalashtirish;
- statistik tahlil metodologiyasini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish.

Amaliy tadqiqot maqsadida Qashqadaryo viloyatida faoliyat yurituvchi ishlab chiqarish korxonasining 2020–2024-yillar davomidagi moliyaviy va iqtisodiy ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Tahlil uchun asosiy manbalar sifatida Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari hamda korxonalar hisobotlari tanlab olindi.

Tahlil quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshirildi:

- ishlab chiqarish hajmi (mlrd so'mda),
- investitsiyalar hajmi,
- daromad va xarajatlar nisbati,
- xodimlar soni va malaka tarkibi,
- oliy ma'lumotli mutaxassislar ulushi,
- kredit mablag'laridan foydalanish hajmi.

O'rganilgan davrda korxonaning ishlab chiqarish hajmi yildan-yilga ortib borgan, ammo investitsiya oqimining notekisligi ayrim yillarda ishlab chiqarish sur'atlarining sekinlashishiga olib kelgan. Shu sababli, statistik axborot tizimi korxonadagi ichki resurslardan foydalanish samaradorligini aniqlash va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim vosita sifatida o'zini namoyon etadi (1-jadval).

1-jadval. "Munis" MChJning 2020–2024-yillar kesimidagi ma'lumotlari

Yil	Ishlab chiqarish hajmi (mlrd so'm)	Investitsiyalar hajmi (mlrd so'm)	Daromad (mlrd so'm)	Xarajat (mlrd so'm)	Xodimlar soni (nafar)	Oliy ma'lumotli kadrlar soni (nafar)
2020	42.3	8.1	51.2	39.5	125	25
2021	47.5	9.3	56.7	41.2	130	27
2022	53.9	10.5	62.4	45.0	138	29
2023	59.7	11.1	70.8	50.2	142	33
2024	65.8	12.6	78.3	53.6	149	37

Statistik tahlil natijalariga ko'ra, ishlab chiqarish hajmi va daromad o'rtasida korrelyatsiya koeffitsienti 0,98 ni tashkil etadi, bu esa ularning o'zaro kuchli va barqaror ijobiy bog'liqligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, investitsiya hajmining oshishi daromad hajmiga 0,85 nisbatda ta'sir qilgan bo'lib, bu investitsiyalarning korxonalar iqtisodiy faoliyatida muhim rol o'ynayotganini tasdiqlaydi.

Shuningdek, korxonaning ishlab chiqarish hajmini aniqlovchi omillarni iqtisodiy-statistik jihatdan ifodalovchi regressiya modeli quyidagicha shakllantirildi:

$$Y = f(X_1, X_2, X_3)$$

bu yerda:

Y – korxonaning ishlab chiqarish hajmi,

X_1 – investitsiyalar hajmi,

X_2 – xodimlar soni,

X_3 – oliy ma'lumotli kadrlar soni.

Tahlil natijalariga ko'ra, boshqa omillar o'zgarmagan holda, investitsiyalar hajmidagi 1 mlrd so'mlik o'sish ishlab chiqarish hajmini o'rtacha 0,68 mlrd so'mga oshiradi. Shuningdek, oliy ma'lumotli kadrlar sonining ortishi ishlab chiqarish hajmiga o'rtacha 0,22 mlrd so'm miqdorida ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Korxonalar faoliyatini to'g'ri va kompleks baholash zamonaviy iqtisodiyotning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Ushbu baholash jarayonida statistik axborot tizimi markaziy o'rinni egallaydi, chunki u iqtisodiy jarayonlarni tizimli tahlil qilish, natijalarni baholash va ularning asosida ilmiy asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, statistik axborot tizimi orqali korxonaning moliyaviy holati, ishlab chiqarish salohiyati, ishchi kuchidan foydalanish darajasi, investitsion faollik, rentabellik va boshqa ko'rsatkichlari aniqlanadi hamda baholanadi. Ushbu tizim davlat organlari, ilmiy muassasalar, investorlar va tadbirkorlar uchun ishonchli ma'lumot manbai bo'lib xizmat qiladi.

Demak, statistik axborot tizimining mukammalligi bevosita korxonalar faoliyatining to'g'ri baholanishini, iqtisodiy tahlilning aniqligini va boshqaruv qarorlarining ishonchligini belgilaydi. Mazkur tizimni yanada takomillashtirish, uni raqamli texnologiyalar asosida avtomatlashtirish, axborotlarning ochiqligi va shaffofligini ta'minlash korxonalarning iqtisodiy samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Shu bilan birga, statistik axborot tizimidan samarali foydalanish nafaqat korxonada darajasida, balki hududiy va milliy miqyosdagi iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Chunki to'liq va ishonchli statistika iqtisodiy siyosatni shakllantirishda, resurslarni oqilona taqsimlashda va raqobatbardosh iqtisodiy muhitni yaratishda strategik ahamiyat kasb etadi. Shu bois, O'zbekistonda statistik axborot tizimini xalqaro standartlarga mos ravishda rivojlantirish va tahlil jarayonlarini avtomatlashtirish mamlakat iqtisodiyotining raqamli transformatsiyasini jadallashtiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdurahmonov Q.X. Statistika: Darslik. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019. – 420 b.
2. Jo'rayev O. Korxonalar moliyaviy ko'rsatkichlarini iqtisodiy modellashtirishda statistik usullar. // Iqtisodiyot va statistika jurnali. – №4. – B. 45–52.
3. Qarshiyev Q., Hojiyev A., Ahmedov N. Iqtisodiy tahlil: nazariy asoslari va amaliy yo'nalishlari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. – 312 b.
4. Samuelson P.A., Nordhaus W.D. Economics. – 19th edition. – McGraw-Hill, 2010. – 800 p.
5. Nazarov Q.N. Iqtisodiy ma'lumotlarni tahlil qilish va baholashda statistikanning roli. // Iqtisodiy taraqqiyot muammolari jurnali. – 2023. – №2. – B. 44–50.
6. European Commission. European Statistics Code of Practice. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. – 44 p.
7. Teshaboyev Sh.A. Korxonada iqtisodiy faoliyatini baholashda statistik metodlar. – Toshkent: Innovatsiya nashriyoti, 2022. – 198 b.
8. Boboyev A., Usmonov B. Iqtisodiy tahlil va prognozlash. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 284 b.
9. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining rasmiy veb-sayti: <https://stat.uz>

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100